

TEMATSKI SKLOP 1

Brižinski spomeniki; P. Trubar: Pesem o stvarjenju; V. Vodnik: Kuharske bukve

CILJI

Funkcionalni

BRANJE

Učenci (samostojno) tiho berejo daljša besedila, razvijajo zmožnost ustvarjalnega dialoga z besedilom, razvijajo sposobnost za identifikacijo z eno izmed književnih oseb, oblikujejo si domišljjsko-čutno predstavo knj. osebe, prepoznava jezikovna sredstva/časovna zvrstnost, doživljajo, prepoznava in razumejo značilnosti novele, prepoznava značilnosti pripovedne zgradbe (zunanjo, notranjo, tema, ideja, snov), doživljajo in prepoznava tragično perspektivo in berejo dramsko besedilo po vlogah.

POSLUŠANJE IN GLEDANJE

Učenci ohranjajo zanimanje za poslušanje kratke pripovedne proze in poezije, najdejo osebo, s katero se poistovetijo, primerjajo dogajalne prostore, čase, dogajanje, spoznavajo književne vrste in zvrsti, zaznavajo in doživljajo zvočnost pesmi, spoznajo nekaj bistvenih podatkov o začetkih slovenskega jezika (Brižinski spomeniki) in o začetkih slovenskega knjižnega jezika (Trubar), spoznavajo vlogo nekaterih Slovencev pri ohranjanju samobitnosti slovenskega jezika (npr. vlogo Trubarja, Bohoriča, Dalmatina, Vodnika).

GOVORJENJE

Učenci upovedujejo literarnoestetsko doživetje, govorijo o književnosti, opisujejo književne osebe, govorno obnavljajo prebrana besedila, upovedujejo zaznavo ritma.

PISANJE

Pišejo pismo.

Izobraževalni

Poznajo pojme pismenstvo, protestantizem, protireformacija, barok, razsvetljenstvo.

1. Brižinski spomeniki (pismenstvo)

Vir: Wikipedija

DODATNO: PP (v posebni datoteki).

2. Primož Trubar: Pesem o stvarjenju

Vir: SIB, 159

1. Uvodna motivacija

Priklic snovi prejšnje ure – obdobje pismenstva.

Kako je sploh prišlo do zapisov?

Razgovor o nastanku pisav (MPP – zgodovina): Stenske slikarije (najstarejša nastala 20 000 let pred našim štetjem), klinopis, hieroglifi, pojmovna, zlogovna pisava, prvi črkopis, ki je nastal v današnji Siriji pred več kot 3000 leti.

Kdo pa je sploh lahko zapisoval? (Človek.)

Kaj vemo o razvoju človeka (MPP – biologija, zgodovina)? (Spretni človek, pokončni človek, neandertalec, misleči človek ...)

Kaj pa vemo o razvoju človekovega življenjskega prostora – torej sveta? Razmišljajo, predstavljajo svoje poglede na nastanek sveta, povezujejo s predznanjem.

2. Najava besedila

Učencem povem, da bomo prebrali pesem Primoža Trubarja, ki govori ravno o nastanku sveta.

3. Branje besedila

Najprej preberem uvodni del k besedilu (str. 159), nato samo pesem.

Čustveni premor.

Ponovno branje po kiticah – uporaba stvarnih pojasnil.

Učenci skušajo samostojno ali v dvojicah »prevesti« besedilo v sodobno slovenščino.

4. Razčlenjevanje besedila

S pomočjo vprašanj (SIB, 160) pomensko razložimo pesem.

Na tablo zapišemo 1. in 2. verz 1. kitice in ga »razrežemo«:

Nu/ puj/te/, puj/te/ vsi/ lu/dje,

vse/lej/ se/ ve/se/li/te

Štejemo zloge.

Učenci v parih štejejo zloge v preostalih verzih ter zapišejo ugotovitve in jih predstavijo.

Primerjajo svoje ugotovitve z zapisom v SIB (str. 160) o Lutrovi kitici.

5. Utrjevanje, ponavljanje

Učenci v skupinah analizirajo posamezne kitice (4 skupine, 4 kitice).

Naloge:

- metrična shema,
- rima,
- pesniška izrazna sredstva (metafore, pomanjševalnice, okrasni pridevki ...).

Predstavitve dela skupin in sklepne ugotovitve.

3. Protestantizem

VIR: SIB, 161

DODATNO: Wikipedija, Pregled književnosti, videokaseta

1. Uvodna motivacija

16.stol. je bilo za slovensko deželo polno različnih bojov: vpadi Turkov, boj kmetov (kmečki panti), verski boji. V tem stoletju je nemški duhovnik Martin Luter nastopil proti rimskokatoliški cerkvi in iz tega je nastalo reformacijsko gibanje, protestantizem, ki je želelo obnoviti prvotno krščanstvo, zavreči blišč Rima ter vero in cerkev približati ljudem.

Protestantska miselnost je poudarjala, da ima vsak pravico brati sv. pismo v sebi razumljivem jeziku; to je dalo pobudo za nastanek slovenske književnosti. Kaj je Sv. pismo ali Biblija, si oglejmo v kratkem filmu.

Ogled filma Biblija, knjiga vseh knjig (22 minut).

Razgovor po ogledu filma. Vtisi, občutki.

2. Najava nove snovi

Primož Trubar je začetnik slov. književnosti in oče slov. knj. jezika. Leta 1550 je izdal 1. slov. knjigo, tj. Katekizem z drobnim Abecednikom (Catechismus – Anu kratku podvučene). To je zapisal v gotici, ker so se knjige tiskale v nemških tiskarnah, v 2. izdaji leta 1555 pa je po svoje priredil latinico; pozneje je ta črkopis dobil ime bohoričica.

Kakšen človek je bil Primož Trubar in kako so ga doživljali ljudje, nam bo v posnetku predstavil Polde Bibič.

Ogled videoposnetka (videoposnetek SIB).

Razgovor po ogledu. Razmišljanje o Bibičevi interpretaciji pesmi.

3. Sinteza

Prosojnica z zbranimi podatki, zapis v zvezek.

PROTESTANTIZEM – REFORMACIJA

(1550 – 1595)

PROTESTANTSKA MISELNOST JE POUČARJALA, DA IMA VSAK PRAVICO BRATI SVETO PISMO V SEBI RAZUMLJIVEM JEZIKU – TO JE DALO POBUDO ZA NASTANEK SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI.

PRIMOŽ TRUBAR – ZAČETNIK SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI IN OČE SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA.

1550 – 1. SLOVENSKA KNJIGA – KATEKIZEM Z DROBNIM ABECEDNIKOM, »CATECHISMUS – ANU KRATKU PODVUZHENE«

PISAVA – ČRKOPIS: GOTICA, OD 1555 PA LATINICA

f = S; Z = C; SH = Ž; S = Z; FH = Š; ZH = Č

NAREČJE: DOLENJŠČINA

TRUBAR JE IZDAL VRSTO VEČINOMA PREVEDENIH ALI PRIREJENIH DEL S PRETEŽNO VERSKO – CERKVENO VSEBINO:

- **1555 – EVANGELIJ SV. MATEVŽA (V NJEM JE POJASNIL TEŽAVE, KI JIH JE IMEL S ČRKOPISOM IN JEZIKOM),**
- **1575 – KATEKIZEM,**
- **1567 – ENI PSALMI.**

OSTALI PREDSTAVNIKI PROTESTANTIZMA:

- **JURIJ DALMATIN – PREVEDEL CELOTNO BIBLIJO. TO DELO PREDSTAVLJA VIŠEK LITERARNE DEJAVNOSTI; JE NAJBOGATEJŠA ZAKLADNICA SLOVENŠČINE V 16. STOLETJU;**

- **ADAM BOHORIČ – 1. SLOVNICA SLOVENSKEGA JEZIKA V LATINŠČINI (1584): ZIMSKE URICE – ARTICAE HORULAE;**
- **SEBASTJAN KRELJ – IMEL JE IZRAZIT ČUT ZA JEZIK; POSTILLA SLOVENSKA (1567), OTROČJA BIBLIJA (1566).**

POMEMBNO:

- **PREVOD BIBLIJE**
- **1. SLOVNICA SLOVENSKEGA JEZIKA V LATINSKEM JEZIKU**

4. Valentin Vodnik: Kuharske bukve; protireformacija, barok, razsvetljenje

VIR: SIB, 162

DODATNO: <http://www.svetizbesed.com/index.php?t=zgodba&i=247>, Wikipedija, PP (gl. posebno datoteko)

1. Uvodna ponovitev značilnosti reformacije in predstavnikov obdobja

2. PP predstavitev obdobja: PROTIREFORMACIJA, BAROK, RAZSVETLJENSTVO (dodatek: odlomek iz pridige Janeza Svetokriškega)

Povzetek besedila

V tem besedilu Svetokriški svetuje, kakšna naj bosta mož in žena v zakonu, če hočeta biti srečna. V prvem primeru navaja, kako je hotela neka žena, da bi tudi njen mož pomival posodo. Mož je privolil, vendar le, če lahko tisti, ki odkrije, da posoda ni pravilno pomita, to razbije na glavi svojega partnerja. Najprej je pomival mož. Žena je res ugotovila, da lonec ni čist, zato je z njim udarila moža po glavi. Naslednji dan, ko je pomivala žena, je mož skrnil umazano železno posodo pod klop. Ko jo je zvečer pokazal ženi, se je ta branila. Od takrat ta žena sama pomiva posodo.

Ta primer nam dokazuje, kako lahko mož le z razumom in ne s prepirom spametuje ženo, tako kot je storil kralj David, ko je Savla obsedel hudič. Takrat je David vzel v roke citre in z njimi omehčal Savla, da se ni razburjal. Tako lahko možje s sladkimi besedami, ne pa na silo, spravijo svoje žene na pravo pot, o čemer govori tudi s. Anselmus, pa tudi Sokratove izkušnje z ženo to potrjujejo.

V nadaljevanju pripoveduje o vdovah. Pravi, da obstajata dve vrsti vdov. Nekatere se po smrti svojega moža v celoti posvetijo Bogu, druge pa Jezusu Kristusu. Taka vdova je bila tudi sveta Severina. Ko je bila še mlada, lepa in bogata, jo je snubilo veliko moških, vendar je ona vsakogar zavrnila, češ da je že poročena, in sicer z Jezusom Kristusom. Take vdove moramo spoštovati.

Nekatere vdove pa se znova poročijo takoj, ko jim mož umre. Če bi bilo mogoče, bi se ponovno poročile, še preden bi pokopali prvega moža. Tako se je zgodilo z ženo nekega vojaka. Komaj je izvedela, da je njen mož padel na bojišču, že se je ponovno poročila. Kmalu je moral tudi on v boj in ko je padel, se je spet poročila. V kratkem času je izmenjala štiri može.

Podobno se je zgodilo neki drugi ženi, ki je jokala ob truplu svojega moža. Ko jo je mlad možki prosil za roko, ga je pokarala, zakaj ni prišel prej, ker je roko obljubila že drugemu. Ko pa bo njen drugi mož umrl, se bo lahko poročila z njim.

Odlomek

Secundum scientiam (*ravnajte po pameti*), kakor je bil sturil uni pametni mož, čegar žena je hotela po vsi sili, de bi tudi on sklede inu lonce pomival inu nikar ona sama. Kadar je mož le-tu nespodobnu pegervajne svoje žene vidil, pravi: "Bodi tedaj! Jest bom en dan pomival, ti ta drugi; inu če bo eden kaj umazaniga pustil, de ta drugi žiher mu taisto posodo na glavi razbije." Ona rada prvoli. En dan mož pusti en umazan lonc. Žena ga zagleda ter možu ga na glavi rezbije. Drugi dan mož skrije pod klop en železen možer, pride v kuhanjo, najde ta umazani možr, ga pokaže ženi ter pravi: "Drži glavo, nej ga rez ijem!" Se začne jokati inu prositi, de bi ji šenkal inu de hoče vse nje živoče dni sama pomivat. Inu s to kunštjo je bil ženo na pravi pot prpravil.

Taku vi možje imate s pametjo andlat, kadar vidite, de žena kaj norskiga želi ali dela inu nikar precej s kregam inu bojom, zakaj v tej viži ne bote neč opravili. Kadar hudič je Savla, krajla, bil obsedel, včasih ga je taku močnu martral, de Savl je z zobmi škripal, ujedal inu okoli sebe vse trgal, rezbijal inu šrajal, de ga je bilu po celi gasi šlišat. David, kadar je le-tu vidil, precej je svoje citre zgrabil inu začel citrat ter hudič je Savla martrat nehal: David tollebat citharam, et percuciebit, manu sua, et fefociliabatur Saul, et levius habebat (*David je jemal kitaro in brenkal s svojo roko in Savel se je zopet ogrel in bilo mu je lažje.*). Zatoraj kadar vidite, de hudič začne vašo ženo martrat, takrat vi citrajte, dobre sladke besede dajte nji ter bote vidili, de se bo potalažila; inu ravnu le-tu sturiti vam zapovej s. Anselmus, kir pravi: Licet illae ad iracundiam provocent, et talia faciant, per quae mereantur amaritudinem, vos tamen nolite eis amaritudinis vicem reddere (*Čeprav one izzivajo k jezi in vas silijo h grenkosti, storite, da ne boste enako vračali.*). Le tu je sturil en ajd Sokrates, čegar faconetel vam šenkam s temi besedami: Si tu sic. Taku vam oblubem, de bote enu dobru lejtju imeli, zakaj bo g. Bug vmej vama.

Za zakonski gredo vduve. Ali imate, N. N., zamerkat, de več sort vdovic se na svejtu najde. Nekatero so prave vduve, katere n'hočejo več od moža šlišat, temuč vso njih misu inu skrb v g. Boga postavijo inu za nebešku krajlestvu se flisajo, kakor je bila Ana, Phanuela hči, od katere s. Lukež pravi: Haec vidua usque ad annos octognita quatuor: quae non discedebat de templo, ieiuniis, et obsecrationibus serviens nocte, ac die (*Ta vdova vse do štiriinosemdesetega leta ni zapustila svetišča in se je podnevi in ponoči postila in molila.*). Druge prave vduve so, katere za svojga ženina si izvolijo Kristusa Jezusa ter n'hočejo obeniga drugiga imeti. Takoršna vduva je bila firština Felix a Sancta Severina, katera per 24. lejtih vduva je bila ostala; inu dokler je bila silnu lepa inu bogata, veliko mogočnih firštov so taisto snubili, ali ona vsem je djala, de je uže enimu lepšimu inu mogočnišimu firštu oblubila, namreč Kristusu Jezusu. Inu takoršne vduve zapovej s. Paulus častiti: Viduas honora, quae vere viduae sunt (*Spoštuj vdove, katere so resnično vdove!*).

Druge vduve se najdejo pak, katere nejsu prave vduve, temuč samu ime imajo, zakaj po sili so vduve, dokler mož jim je umrl. Inu kadar bi bilu mogoče, bi poprej drugiga moža vzele, kakor ta prvi je pokopan, kakor berem od žene eniga soldata, katera kumaj je bila zastopila, de nje mož je bil v boju ostal, eniga drugiga vzame. Le-ta tudi je mogel čez savražnike pojti; on tudi ostane. Ta žena precej eniga drugiga vzame inu taku de taisti dan 4 možje je imela.

Ali pak kakor una gospa, katera milu se je jokala nad truplam svojga mrtviga gospuda. Pride le-to troštati en mlad, ledih gospud inu dokler je djala, de nihdar taku dobriga moža ne bo več ušafala, on pravi: "Če hočete mene vzeti, vam oblubem, de vam bom dober kakor ta prvi." Ona ga lubeznivu pogleda ter zdihne, rekoč: "Ah, gospud! Zakaj nejste poprej prišel, zakaj včeraj sem enimu drugimu oblubila inu se troštam, de jutre bo ohcet. Ali kadar bi le-ta umrl, vam dam besedo, de vas bom vzela."

3. Najava Vodnikovega besedila (zadnja stran PP predstavitve)

4. Branje besedila

»Prevod« v sodobni knjižni jezik (SIB, 162).

5. Ustvarjalne naloge: SIB, 163 – pismo, naslovljeno na Valentina Vodnika

5. Giovanni Boccaccio: Dekameron; novela, renesansa

VIR: SIB, 150

DODATNO: Wikipedija, PP z zvočno datoteko

Dodatek: Učenci prisluhnejo posnetku. Premor. Presojajo o zvitosti kuharja, razprava.

S pomočjo vprašanj povzamejo vsebino.

Okoli katerega dogodka se suče zgodba? (Žerjav in noge.)

Ali je ta motiv prisoten skozi vso dogajanje?

NOVELA je pripovedna vrsta krajšega obsega, v kateri je navadno poudarjeno dogajanje. To izvira iz presenetljivega dogodka, poteka pa v preobratih in se vseskozi suče okoli t. i. vodilnega motiva, torej motiva, ki je v njej osrednji.

Vprašanja, str. 155 (povezava literarnoteoretične definicije z besedilom – (3. raven: samostojno, 2., 1. raven: s pomočjo vprašanj).

Pregledamo, kako so učenci našli povezave med definicijo in besedilom. Povedo, kaj je vodilni motiv zgodbe.

Predstavijo gradivo, ki so ga našli o renesansi.

RENASANSA je splošnoumetniška smer, na katero so vplivale ideje humanizma (individualizem – pomemben je posameznik; senzualizem – pomembno je čutno dožemanje sveta; esteticizem – poudarjanje lepote; panteizem – enačenje Boga z naravo). V tem obdobju so se razvile številne umetnosti, od arhitekture, slikarstva, kiparstva, glasbe do vseh najpomembnejših literarnih zvrsti in vrst. Poudarjala se je skladnost duše, telesa in razuma. Umetnost je postala zelo življenjska, zanimala se je za vse sloje. Vzorec je iskala v antiki, upoštevala pa je tudi srednjeveške umetnostne dosežke.

Literarne vrste in najpomembnejši avtorji:

- lirika: F. Petrarca – sonet; W. Shakespeare – sonet;
- epika: Boccaccio – novela; Ariosto, Tasso – ep; Cervantes – roman;
- dramatika: W. Shakespeare – tragedija, komedija; Marin Držić – komedija.

6. W. Shakespeare: Romeo in Julija; tragedija

VIR: SIB, 154

1. Uvodna motivacija – priklic

V prejšnji uri smo se pogovarjali o obdobju renesanse. Katere so njene značilnosti?

(Oznaka za evropsko kulturo in umetnost ob koncu srednjega in začetku novega veka; 1350–1600; prelom s srednjim vekom in obuditev antične kulture; obdobje preporoda.)

Spoznali smo Boccaccia in njegovo delo, spoznali temno stran zgodovine, ki jo je močno prizadela kuga.

Pravijo, da nesreča povezuje ljudi, da si bolj zaupajo, stkejo še pristnejše vezi, se tudi ... zaljubijo.

V času renesanse je ustvarjal mojster peresa, W. Shakespeare. Bil je mojster angleškega renesančnega gledališča in eden največjih dramatikov sploh. Za Shakespeara je značilno ostro obravnavanje moralnih problemov, odlično poznavanje človekove narave in značajev, nazorno in barvito prikazovanje dogodkov in okolja ter sočen, metaforičen jezik. Njegove gledališke igre so pisane deloma v verzih, deloma v prozi.

Ali poznate kakšno Shakespearovo delo? (Romeo in Julija.)

Po čem je to delo znano? (Po tragični ljubezni dveh mladih ljudi.)

2. Najava besedila

Romeo in Julija se srečata na plesu in se zaljubita na prvi pogled. A ovira na poti njune ljubezni sta njuna priimka, saj izhajata iz družin, ki sta med seboj sprti. Zato vesta, da njuna ljubezen ne sme priti na dan.

Kako občutita bolečino ob zavedanju, da se ne smeta ljubiti zaradi svojih priimkov, pa najlepše pokaže t. i. balkonski prizor, katerega odlomek imamo v naših berilih.

Romeo se splazi na vrt Capuletovih, kjer Julija na balkonu glasno razmišlja o svojih čustvih do Romea. Zapleteta se v pogovor in drug drugemu dokazujeta, da njuna priimka, Monteg (Romeo) in Capulet (Julija) ne smeta biti oviri na njuni poti.

A zavedata se tudi nevarnosti.

3. Branje besedila

Odlomek preberem. Z glasom ponazorim dogajanje, strasti, strah, nemoč.

Čustven premor.

4. Vsebinska razčlemba besedila

Ponovno branje in razlaga manj znanih besed.

Pogovorimo se o vsebini:

- S čim v ljubezenskem zanosu primerja Romeo svojo izvoljenko?
- Kako jo nagovarja?
- S čim sklene svoj ljubezenski monolog? S katero vročo željo vseh zaljubljenecv?
- Kakšne ovire in prepreke premaguje ljubezen?
- Kakšno vlogo ima v tem prizoru narava? Je naklonjena zaljubljenecema?
- Kako Julija tenkočutno primerja rojevanje ljubezni s cvetom in človekovo plemenitostjo v sklepnem delu odlomka?

5. Ponovno branje po vlogah

Naključno izbrani učenci skušajo dramtizirati odlomek.

6. Navodila za domače delo

Dolgoročna naloga: V parih se naučite del odlomka ali celoten odlomek na pamet, skušajte prizor dramsko uprizoriti.

Kratkoročna naloga: naloge in vprašanja v SIB (str. 157); na spletnih straneh ali v literaturi poiščite podatke o W. Shakespearu, o tragediji, tragičnosti.

7. Primerjava filmske uprizoritve z odlomkom

Učenci si ogledajo Luhrmannov film (v celoti).

Primerjava med filmsko uprizoritvijo ter odlomkom v berilu. Iščejo elemente tragičnosti.

Izražajo svoje mnenje ob ogledu.

8. Predstavitev – razredna prireditev

Dramska uprizoritev odlomka v berilu.

Sošolci spremljajo predstavitev, pozorni so na govorni nastop ter na same elemente igre (scena, pripomočki, kostumi ...). Nastope posnamemo z videokamero, v naslednjih urah skupaj analiziramo nastope ter opozorimo na najpogostejše napake.

7. Domače branje: B. A. Novak: Oblike sveta ali Pa da bi znal, bi vam zapel (izbor iz sodobne slovenske poezije)

Učenci si izberejo eno izmed pesmi Borisa A. Novaka, jo interpretirajo ter vsebinsko in oblikovno razčlenijo.

Vsak govorni nastop ovrednotimo, in sicer:

- interpretacija (na pamet, doživeto, upošteva ločila, premore),
- zna izluščiti temo pesemskega besedila, vodilni motiv,
- zna določiti kraj, čas dogajanja v pesmi,
- označi lirski subjekt,
- poišče značilnosti pesemskega besedila (metafore, okrasne pridevke, primere, stopnjevanja ..., kitice, verzi, ritem, rima),
- izrazi svoj odnos do vsebine pesemskega besedila ter ga zna utemeljiti.